

υπολογίζει, ότι χωρίς την μνηστηροφονίαν θά ἐφονεύετο ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπὸ τῶν μνηστήρων καὶ οὕτω δὲν θά ἐπέστρεφεν εἰς τὸν θρόνον καὶ τὴν Πηνελόπην καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ οὐσίαν τοῦ ἐπικοῦ διηγήματος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐνῶ ὁ ἀναγνωρισμὸς ἀποτελεῖ ἀνεξαρτήτως τῆς τεχνικῆς πλοκῆς του μίαν ἐκ τῶν ἀπειρών λεπτομερειῶν τοῦ Ἔπους.

Τὰ ἀνωτέρω σημεῖα τὰ ἔθιξα μόνον διὰ νὰ υπογραμμίσω, ὅτι ὑπὸ προϋποθέσεις περιορισμένης ἀντικειμενικότητος ἢ ἀκριβείας ἐπὶ ἔργων καλλιτεχνικῆς δημιουργίας αἱ κρίσεις δὲν θά συναντήσουν ὁμόθυμον ἀποδοχήν. Παρὰ ταῦτα ὅμως θίγονται ἐδῶ ἀπειράριθμα σημεῖα φιλολογικῆς καὶ λογοτεχνικῆς φύσεως, εἰς τὰ ὁποῖα δίδονται ἀπαντήσεις μεστὰὶ λογιότητος καὶ φιλολογικῆς ἐμπειρίας οὐ τῆς τυχούσης καὶ ρίπτεται νέον φῶς εἰς τὰς διηνεκῶς ἀναψηλαφουμένας ἰδέας τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, αἱ ὁποῖαι ἔθρεψαν τὴν σκέψιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ δὲ τὴν γνώμην τῶν παλαιῶν ἐκλεκτῶν διανοητῶν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὰ *τεμάχη* τοῦ Ὀμηρικοῦ δείπνου ἐτρέφθησαν ἐκεῖνοι, κατὰ τὴν γνώμην δὲ τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊῶν δημιουργῶν ἀπὸ τὰ ψυχία τῆς τραπέζης τῶν Ὀμηροτραφῶν Ἑλλήνων ἐτρέφθησαν καὶ οἱ νεώτεροι.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Herrmann Müller-Karpe, Frauen des 13. Jahrhunderts v. Chr. Reile Kulturgeschichte der antiken Welt, Band 26, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein 1985, 201 S. mit 112 Textabbildungen und 18 Farbtafeln.

Οἱ εὐρεῖς ὀρίζοντες ποὺ εἶχαν ἀνοιγῆ ἀπὸ τὸν καθηγ. H. Müller-Karpe ὡς στόχοι τῆς διδακτικῆς του καὶ ἐρευνητικῆς του δραστηριότητος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φραγκφούρτης καὶ εἰς τὴν Kommission für Vergleichende und Allgemeine Archäologie εἰς Βόννην, ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς συνεργάτας του τὴν παράλληλον ἐνασχόλησιν μὲ πολιτισμικὰς ἐκφάνσεις διαφόρων περιοχῶν τοῦ πλανήτου μας, ἀπὸ τῆς Ἑγγύς μέχρι τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καθ' ὅλον τὸ πλάτος καὶ τὸ μήκος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου κ.ο.κ.

Ἡ προδιάθεσις καὶ ἡ εὐρεία γνωριμία τοῦ παντοῦ ὕλικου ἐπέτρεψαν εἰς τὸν καθηγ. H. Müller-Karpe νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, εἰς τὴν κοινωνικὴν διάρθρωσιν καὶ εἰς τὴν καθόλου πολιτιστικὴν ἐξέλιξιν πολλῶν πολιτισμῶν καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πρωτότυπον προσέγγισιν διαφόρων ἱστορικῶν μορφῶν καὶ ἄλλων ἀγνώστων φυσιογνωμιῶν τοῦ γυναικείου φύλου, τοῦ 13ου, κατὰ βάσιν, αἰῶνος π.Χ., αἱ ὁποῖαι φυσιογνωμίαι ἔδρασαν, ἐπέδρασαν, ἐτιμήθησαν καὶ ἐτάφησαν εἰς τὴν πατρίδα των.

Ἡ προσέγγισις αὐτὴ ἐπετεύχθη πολλαπλῶς, ἤτοι, μὲ χρῆσιν ἱστορικῶν πηγῶν καὶ δὴ καί, κατὰ τὸ πλεῖστον, γραπτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται πολλαπλῶς (κατ' ἐξακολούθησιν) καὶ ὄχι σποραδικῶς, ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, μὲ τὴν αἰγυπτίαν βασιλίσσαν Nofretari, χάριν τῆς ὁποίας εἶχεν ἀνεγερθῆ ναός, εἶχον σχηματισθῆ πολλαὶ ἐπιγραφαί, εἶχε διανοιχθῆ τάφος καὶ εἶχον ποιηθῆ πλεῖστα καλλιτεχνήματα.

Ἡ προσφορά τοῦ καθηγ. H. Müller-Karpe ἐγκείται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι διεῖδε τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν θά εἶχεν ἡ παράλληλος ἐξέτασις γυναικείων φυσιογνωμιῶν καὶ ὄχι βασιλέων ἢ ἡγεμόνων, διότι, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θά ἐπεχειρεῖτο ἡ ἐξέτασις καὶ ἄλλων τομῶν τῆς διαρθρώσεως τῶν βασιλείων ποὺ ἐξεπροσώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν φυλετικῶν ὁμάδων αὐτῆς τῆς ἀπομεμακρυσμένης ἐποχῆς, τοῦ 13ου αἰῶνος π.Χ.

Ἡ πρωτοτυπία, λοιπόν, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, τῆς ἐπιλογῆς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως θηλειῶν καὶ ὄχι ἀνδρικῶν ἡγετικῶν μορφῶν διὰ τὴν ἀνασύστασιν — μεῖς ἄγνωστα ἢ γνωστά, ἀναλόγως, δεδομένα, πολλῶν πτυχῶν μιᾶς συγκεκριμένης περιόδου ὁδηγεῖ εἰς συγκρίσεις καὶ δημιουργεῖ ἀκόμη περισσότερο διακεκριμένα σύνορα μεταξὺ αὐτῶν τῶν περιοχῶν, διὰ τὰς ὁποίας ὁ 13ος αἰὼν π.Χ. ὑπῆρξε περίοδος ἀκμῆς καὶ ἱστορικῆς αὐτογνωσίας.

Δι' ὅλας τὰς ἐξεταζομένας περιπτώσεις ὑπάρχει, κατ' ἐξοχὴν, ἀρχαιολογικὸ ὕλικό, ὕλικό, πού ἀφορᾷ, κατὰ βάσιν, εἰς ἔθιμα θανάτου καὶ λατρευτικὸ ὕλικό τῶν ἀποτεθέντων ὡς κτερισμάτων ἀντικειμένων καὶ ἔργων τέχνης. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τομέα ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ὕλικου ἐκ μέρους τοῦ συγγραφέως εἶναι πλήρης, διεξοδικὴ καὶ ἐποικοδομητικὴ, χάρις εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συγκριτικῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν πρῶτος ὁ Ἑρρ. Σλήμαν ἐφήρμοσε πρὸ αἰῶνος καὶ πλέον.

Δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἔχομεν ὕλικὸν ὑποδομῆς χάρις εἰς τὴν θέσιν τοῦ H. Müller-Karpe, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μεγάλων ἐκδοτικῶν προγραμμάτων Prähistorische Bronzefunde, Handbuch der Vorgeschichte καὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Kommission für Vergleichende und Allgemeine Archäologie κ.ο.κ., μεῖς ἀποτελέσματα, κάθε περίπτωσις νὰ παρατίθεται κατὰ τρόπον εὐγλωττον καὶ παραστατικὸν καὶ αὐτὸ διότι εἶναι ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐνδεδειγμένος. Αἱ περιπτώσεις αὐταὶ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

1) ἡ βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου Nofretari, 2) ἡ Δεβώρα, «ποιήτρια» εἰς Ἰσραὴλ, 3) ἡ Puduhera, βασίλισσα τῶν Hatti, 4-10) γυναικεῖαι ταφαὶ εἰς Assur, Δενδρά, Dedinka, La Colombine, Olby, Minusinsk καὶ 11) ἡ βασίλισσα Fu-Hao.

Μεταξὺ ὄλων τούτων τῶν περιπτώσεων ὑπάρχει σαφῆς διάκρισις, πού ἐπιτρέπει τὸν σχηματισμὸν τριῶν, κατ' ἐπίφασιν, ὁμάδων: α) τῶν ταφῶν πού εἶχαν διατηρηθῆ κάλλιον (Αἴγυπτος, Κίνα) μεῖς συνεπικουροῦντα γραπτὰ μνημεῖα καὶ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα, β) τῶν λοιπῶν ταφῶν μεῖς ἀποκλειστικῶς ἀρχαιολογικὰ δεδομένα καὶ γ) τῶν δύο γυναικείων μορφῶν μεῖς ἱστορικὰ καὶ γραπτὰ στοιχεῖα.

Τὴν ἐξαίρεσιν, κατὰ ταῦτα, ἀποτελοῦν αἱ Δεβώρα καὶ ἡ βασίλισσα τῶν Hatti. Ἡ Δεβώρα, ἡ χαρισματικὴ ποιήτρια τοῦ Ἰσραὴλ (σελ. 40 κέξ.), τῆς ὁποίας ὁ τάφος, βεβαίως, δὲν ἔχει ἐπισημανθῆ, ἀλλά, διὰ τὴν ὁποίαν αἱ γραπτὰ μαρτυρίαι βοηθοῦν εἰς τὴν ἀνασύστασιν μιᾶς γυναικείας προσωπικότητος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐκ τῆς ὁποίας, ὀρμώμενος ὁ συγγρ., ἐπιχειρεῖ τὴν ἀνασύστασιν τῆς συγχρόνου ἱστορικῆς τύχης τῆς περιοχῆς.

Ἡ βασίλισσα τῶν Hatti Puduhera (σελ. 56 κέξ.), τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν ἐκ γραπτῶν μαρτυριῶν τοῦ βασιλείου (ἄτε ἀλληλογραφοῦσα μετὰ τῆς βασιλίσσης Nofretari), ἐνήσκησε σαφῆ ἐπίδρασιν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς εἰς τὰ τῆς διακυβερνήσεως τοῦ βασιλείου τούτου τῆς κεντρικῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Προκειμένου νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν σειρὰν πού ὑπεδείξαμεν, ἄς γίνῃ λόγος, κατ' ἀρχὴν, περὶ τῶν βασιλισσῶν Nofretari καὶ Fu Hao.

Ὁ τάφος τῆς Nofretari (σελ. 12 κέξ.) μεῖς τὰς θαυμασίας τοιχογραφίας εἰς τὴν κοιλιάδα τῶν βασιλισσῶν, κατὰ τὸν Δυτ. τομέα τῶν Θηβῶν, δὲν χρησιμεύει, κατὰ τὴν διαπίστωσιν τοῦ συγγρ., ὡς μόνη πηγὴ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰκόνης τῆς². Αἱ ἀπεικονίσεις τῆς εὗρηται καὶ εἰς τὸν μικρὸν ναὸν ἐξ Abu Simbel καὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ ἱερέως τοῦ Ἄμμωνος Neb-wenef II καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν ἀρχεῖον εἰς Bogasköy, ὅπου κατέληγεν ἡ ἀλληλογραφία τῆς μετὰ τῆς βασιλίσσης τῶν Hatti.

Παρίσταται, ἐπίσης, συνηθέστατα εἰς τὰς σκηνὰς νίκης τοῦ Ραμσῆ II, μετ' αὐτοῦ, πάντοτε, πρὸ διαφορῶν θεοτήτων καί, ὡς συνάγεται, ἐμμέσως, ἀπεβίωσε πρὸ τοῦ 30οῦ ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Ραμσῆ II.

Ἡ εἰκονογράφησις τῆς σχετικῆς ἐνότητος εἰς τὸ προκείμενον ἔργον εἶναι

θαυμασία και αντιπροσωπευτική τῆς ἰσχύος ποῦ ἀπῆλauen ἡ Nofretari. Ὅντως, οἱ θαυμάσιοι ἐγχρωμοὶ πίνακες προέρχονται ἀπὸ τὴν προσέγγισιν τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου πρὸς τὸν αἰγυπτιακὸν κόσμον.

Τὰ ἀνασκαφικὰ καὶ ἱστορικὰ δεδομένα συνηγοροῦν, ὡς προκύπτει, πρὸς τὴν ἀναγνώρισιν ποῦ εἶχεν ἡ ταφεῖσα παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ βασιλέως, τοῦτο δ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῆς βασιλίσσης Ruduhera, ὡς ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω.

Ἄκρως ἐνδιαφέρουσα ἀνασκαφικῶς εἶναι (σελ. 71 κέξ.) ἡ ἀκολουθοῦσα περίπτωσις ἐκ Μεσοποταμίας: ἡ περίπτωσις, τοῦτέστιν, τῶν δύο (κατὰ τὸν Hermann Müller-Karpe) γυναικείων ταφῶν μὲ τὸν ἀσύγκριτον πλοῦτον τῶν κτερισμάτων τῶν εἰς τὴν ταφικὴν κρύπτῃν 45 εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀσσυρίας Assur, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς γειτονίας τῆς κρύπτῃς πρὸς τὸν ναὸν τῆς Istar. Τὸ γεγονός ἐποδηλοῖ, κατὰ τὸν συγγρ., ταῦτιςιν, ἀναμφισβητήτως, πρὸς ἱερείας τῆς θεᾶς³.

Ὁμοτάφοι ταφαὶ ἐμφανίζονται, ὡς συχνότατα καὶ εἰς τὴν ἐλλαδικὴν περιοχὴν⁴, εἰς τὸν τάφον 6 τῆς νεκροπόλεως Tuchlar, εἰς Tadzikistan (σελ. 136 κέξ.). Αἱ ἐρμηνεῖαι δυνατὸν νὰ προέλθουν ποικίλαι, ἀλλὰ δυνατὸν νὰ θεωρηθοῦν ὄλαι πιθαναί. Ἦτοι, καὶ σύγχρονος, ἀν μὴ ταυτόχρονος, θάνατος ἢ σὲ ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα καὶ δυνατὸν ἀναγνώρισις τῆς θέσεως τῆς γυναικός, ἤτοι ἀξίας νὰ ταφῇ (ἢ νὰ ἔχη ἤδη ταφῇ) πλησίον τοῦ συζύγου τῆς.

Ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου ἔχει ἐπιλεγῆ ὁ θολωτὸς τάφος τῶν Δενδρῶν εἰς Μιδεάν τῆς Ἀργολίδος (σελ. 90 κέξ.), ποῦ περιλαμβάνεται εἰς τὸ ἐκτενὲς νεκροταφεῖον τοῦ Μεσοελλαδικοῦ τύμβου μετὰ λιθίνου μανδύου καὶ ἀναλημματικοῦ περιβόλου, χρησιμεύοντος, τοῦ περιβόλου, ὡς ὀρίου ἐπίσης, καὶ τῶν δέκα τεσσάρων λαξευτῶν θαλαμῶν τῶν μνημειακῆς ἐποχῆς⁵, ἀνασκαφέντων ὑπὸ τῆς Σουηδικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας (Αχ. Persson, Paul Aström, Νικ. Βερδελῆς καὶ Εὐ. Πρωτονοταρίου-Δεῖλάκη). Εἰς τὸ παρακείμενον σημερινὸν χωρίον εὗρητο καὶ ὁ πρῶμιον Νεολιθικῶν χρόνων καὶ μοναδικὸς διὰ τὴν Πελοπόννησον ἀκεραμεικὸς οἰκισμὸς, ὁ ὁποῖος ἀφέθη νὰ καταστραφῇ κατὰ τὸν πλέον ἀνοικτίρμονα τρόπον πρὸ δεκαετίας.

Ὁ θολωτὸς τάφος τῶν Δενδρῶν περιελάμβανε τέσσαρας λάκκους ἐντὸς τοῦ διαπέδου τοῦ ταφικοῦ θαλάμου, εἰς τὸν πρῶτον τῶν ὁποίων (Δυτ. τμήμα) ὑπῆρχε ζευγὸς ὁμοτάφων⁶. Δι' αὐτοὺς ἐπίστευεν ὁ ἀνασκαφεὺς ὅτι εἶχον ταφῇ συγχρόνως (ταυτοχρόνως).

Ὁ Β. Schweitzer, εἰς τὴν βιβλιοκρισίαν του⁷, ἐσημείωσε «Die gleichzeitige Beisetzung von Mann und Frau im gleichen Grab lässt Persson an Witwenopfer, der Fund von Menschenknochen und eines Hundeschädels in der Opfergrube an Schlachtung von Sklaven und Hunden am offenen Grabe denken».

Ὁ Hermann Müller-Karpe ἠμφεσβήτησεν ὁμοίως «ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ τεκμηριωθῇ ἡ ἀποψις τοῦ Persson» καὶ ἔχει σαφῶς δίκαιον, ἀπαξ καὶ οἱ ταφέντες δὲν ἦσαν ὁ εἰς δίπλα εἰς τὸν ἄλλον, ἀλλὰ κατὰ μήκος τοῦ 5μ. μακροῦ λάκκου κατὰ τὸ Δυτ. τμήμα τοῦ ταφικοῦ θαλάμου, ὡς ἐσημειώθη. Περὶ αὐτῆς τῆς γυναικὸς τοῦ θολ. τάφου τῶν Δενδρῶν ὁ Hermann Müller-Karpe ἀπεφάνθη (σελ. 107) ὅτι «ἴσεται» πλησιέστερον εἰς τὰς μορφὰς τῶν βασιλισσῶν τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς ἢ εἰς τὰς βασιλίσσας τοῦ Ὀμήρου καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀποψίν του, ἀσφαλῶς, ὀδηγοῦν καὶ τὰ ἐκ τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς εἰσηγμένα ἀντικείμενα.

Ἡ ἐπιλογή τῶν ἑνδεκα τούτων γυναικείων μορφῶν, ἐπὶ τῇ βάσει γραπτῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν δεδομένων, ἀποτελεῖ καὶ προσπάθειαν ἐξισορροπήσεως τῶν διαφερόντων τῆς ἐρεῦνης, ποῦ δὲν εἶχε διαβῆ τὸν Ρουβίκωνα πρὸς ἐξέτασιν τοῦ κόσμου τοῦ ἐτέρου τῶν φύλων, εἰμὴ εἰς ἐλαχίστας περιπτώσεις. Εἶναι, δηλ.,

δικαιολογημένη ή ὄλη ἔρευνα πὸ ἐπετέλεσεν ὁ καθηγ. Ἐρχαίος Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Konstanz δρ. Wolfgang Schuller, πὸ ἀφιέρωσε δύο τόμους εἰς τὰς γυναῖκας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ὡς καὶ ὁ ὁμότιμος καθηγ. δρ. Hans-Günter Buchholz, πὸ ἐφρόντισε νὰ περιλάβῃ εἰδικὴν ἐνότητα εἰς τὴν *Archaeologia Homerica* (G. Wickert-Mignat, Kap. R, 1982).

Ἐπιθυμία τοῦ H. Müller-Karpe ὑπῆρξε νὰ καταδειχθοῦν καὶ τὰ σημεῖα ἐπαφῆς διαφόρων πολιτισμῶν κατ' ἐκείνην τὴν χρονικὴν περίοδον, καὶ γνωρίζομεν ὅτι ὑπῆρχον, ὡς προκύπτει ἐξ ἀλληλογραφίας βασιλέων καὶ βασιλισσῶν, περιοδευόντων καὶ μεταναστευόντων καλλιτεχνῶν καὶ τεχνιτῶν, ἐμπορικῶν ἐπικοινωνιῶν καὶ ἀνταλλαγῶν.

Ἡ πρωτότυπος διαπραγμάτευσις τοῦ συνόλου τοῦ ὕλικου τούτου κατέδειξε τὴν χρησιμότητά του καὶ ὑποδηλοῖ τὴν στροφὴν τῆς ἐρεύνης εἰς παρόμοια θέματα, ἐκ τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ προέλθουν, κατὰ περίπτωσιν, ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα.

Ἡ ἐκτύπωσις χαρακτηρίζεται ὡς ὑψηλῆς ποιότητος, χάρις εἰς τὸ πλούσιον ὕλικόν —σχεδίων καὶ εἰκόνων—, πὸ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐκδότου ὁ συγγραφεύς, εἰς αὐτὸ δὲ προστίθεται καὶ τὸ ὕλικόν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου τῆς Μαγεντίας, πὸ ἐδικαιολόγησεν ἅπαξ ἔτι τὴν φήμην του.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Περαιτέρω βιβλιοκρισία εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τῆς V. Paul-Zinserling, *Deutsche Literaturzeitung* Jg 108, Heft 4, April 1987, Sp. 322-324.
2. Πρβ. Miguel Angel Cozzo, *Wall Paintings of the Tomb of Nofretari*, *Scientific Studies for Their Conservation*, First Congress Report July 1987. Χρυσοῦν βραχιόλιον τῆς Νεφερτάρι, ἐφημ. Ἐστία, Δευτέρα, 25 Ἀπριλίου 1988, 4.
3. Πρβ. H. Müller-Karpe, *Ein Frauengrab in Assur*, *Antike Welt* 17, 1986, 40-49 μετὰ τὸ αὐτὸ κείμενον καὶ τὴν αὐτὴν εἰκονογράφησιν Ἡ. G. Buchholz, *Ägäische Kämmen*, *APA* 16/17, 1984/1985, 120-121, εἰκ. 30a-b μετὰ βιβλιογραφίας.
4. *Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten* V. 1, Friedrich Phister, *Der Reliquienkult im Altertum*, Giessen 1909/1912, Berlin/New York 1974, §16, σελ. 316-317.
5. Εὐ. Πρωτονοταρίου-Δεϊλάκη, *Οἱ τύμβοι τοῦ Ἄργους*, Ἀθήναι, διατρ. διδ. 1980, 197. Ἀντιθέτως, ὁ συγγρ. ἀνέφερε μόνον ἑνδεκα.
6. Axel Persson, *The Royal Tombs at Dendra near Midea*, Lund 1931, 68-69.
7. B. Schweitzer, *Gnomon* 9, 1933, σελ. 187.
9. Wolfgang Schuller, *Die Frauen in griechischer Geschichte*, Konstanz 1985 ὁ αὐτός, *Die Frauen in römischer Geschichte*, Konstanz 1987.

Γ. ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ